

דברי תורה

ראש השנה - תשפ"ז | גליון 202 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

במה אתה מקיים אני לדודי?

בחודש אלול אנו אומרים "אני לדודי ודודי לי", וזה דבר באמת גדול "דודי לי. וצריך כל אחד לשאול את עצמו, במה הוא מקיים "אני לדודי"? צריך שיהיה "אני לדודי" באיזה דבר, זה לא סתם אמירה שאומרים "אני לדודי", צריך שיהיה קבלה בעבודת ה', שבזה מקיים "אני לדודי", אם הוא לא מקיים "אני לדודי", הרי שהוא עושה להיפך. על כן צריך כל יום ויום לחשוב במה אני מקיים "אני לדודי"? סתם להגיד "אני לדודי", על מי אתה משקר?!

אם זה להיזהר מלהקפיד, או להתווכח בביתו, או להעיר הערות בביתו, יש אחד כל דבר מעיר הערות, זה לא גמרא... בבית אל תעשה פלפולים... אם רגיל להעיר מאה הערות, יעיר תשעים... כל אחד יודע בעיותיו ומה שצריך תיקון, ובעיקר בתוך ביתו, לכבד את אשתו יותר מגופו (יבמות סב, ב), שכל אלו דברים מצויים יום יום אצל בני אדם, ועל כן דווקא בזה יקבל על עצמו איזה קבלה כדי לקיים "אני לדודי". יקבל על עצמו אפילו "דיבור" אחד שלא לדבר, גם זה "אני לדודי". אפילו פעם אחת לא לכעוס, גם זה "אני לדודי".

וכן יקבל על עצמו איזה קבלה בעניינים של בין אדם לחבירו, להעביר על מידותיו, אפילו קצת להעביר על מידותיו, גם זה נחשב אני לדודי, אפילו דיבור אחד שלא לדבר.

וכן יקבל על עצמו חיזוק בתלמוד תורה, 'תלמוד תורה כנגד כולם' (פאה רפ"א).

חסד ההכנה לדין

"כְּנִשְׁרָ יַעֲרִי קִנּוּ עַל גּוֹזְלֵי יִרְחָף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׁאַהּוּ עַל אֲבָרָתוֹ" (דברים לב, יא). פירש רש"י, "כנשר יעיר קינו", נהגם ברחמים ובחמלה, כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקינו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו, בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהם כוח לקבלו'.

אף הקב"ה דרך חסד כזה נמצא ג"כ בענין יום הדין, שלא בא הקב"ה לדון את האדם פתאום, אלא מודיע קודם ומכריז שבקרוב יבוא יום הדין, כדי שיכין האדם את עצמו לתקן כל מה דאפשר. וזה ענין תקיעת שופר בימי אלול, שהעיר רוח האדם כמאמר 'עורו ישנים משנתכם', וצריך האדם להרגיש מצות תקיעת שופר לחסד, כמו חסדי הנשר אשר יעיר את קינו, וכל תקיעה ותרועה הוא כמו קשקוש הנשר בין אילן לאילן.

כל דבר שבא פתאום מכביד מאד על האדם, אבל הידיעה וההכנה מקיל הענין, וצריך האדם להכיר החסד הגדול, מה שנקבע ימי הכנה לתשובה כל חודש אלול, ומצינו שבחינת פתאום הוא היפוך החסד, והקב"ה נוהג במידה זו כשבא לענוש את האדם, כמו שכתוב "וַיֹּאמֶר ה' פֶּתְאֹם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל מִלְּאִיִּם (במדבר יב, ד), ופירש רש"י, נגלה עליהם פתאום והן טמאים, והם צועקין מים מים, ע"ש. לכן על האדם להכיר טובה שלא בא יום הדין פתאום, כדי שיעשה הכנה ויהא בו כוח לקבל יום הדין.

ומובן מזה, אם האדם אינו מרגיש טובה זו, ועוד נדמה לו שמכבידין עליו מה שמעוררין אותו חודש ימים קודם יום הדין אודות תשובה, כמה יש בזה מן הסכלות, כי לפי דעתו מתי הוא רוצה שיתחיל לחשוב אודות תשובה כשיבוא אליו יום הדין פתאום! הלא אז יהיה לו כמה פעמים יותר קשה, כי מי יכול לקבל יום הדין הגדול והנורא פתאום? הלא אז יצעק מים מים! ואין מושיע, ויותר יש לחוש שלא יצעק כלל כי לבו יהיה מטומטם מהבלי הזמן, סגור ומסוגר בכבלי ברזל ולא ידע מה לעשות.

ועל כן מצינו שאמרו חז"ל בראש השנה, כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון, כבני אימרנא, כי טבע בעלי חיים שאין להם הרגש לעשות הכנה למחר, והקב"ה חנן את האדם דעה בינה והשכל שיכיר צורך ההכנה, והאדם צריך לעבוד את ה' ביתרון שנתן לו על הבהמה, ויש לו הכרה בצורך ההכנה להכין את עצמו ליום הדין, ועל כן אלו אנשים שמתנהגים כבהמה שאינם עושים שום הכנה, עליהם אמרו חז"ל שבאים ליום הדין כבני אימרנא, בלי הרגש של הכנה כלל.

אמנם יש אנשים שמרגישים היטב חסדי ה' שכנשר יעיר קנו, ועושים הכנה גדולה קודם יום הדין, וע"ז אמרו חז"ל כחיילות של בית דוד, שכל עבודת החיילות לעשות בכל יום הכנה להיות מלומדי מלחמה, למען לגשת אל שדה הקרב באומץ הלב וברוח הנצחון, כן אלו העובדים שעוסקים בהכנה אל התשובה כל הצורך, באים ליום הדין באומץ הלב מחמת הכנתם הטובה, ולפי מה שכתב הגר"א ז"ל על המשנה לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, על המצוה שהיה יכול לעשות בעת שעשה העבירה.

ולפי זה תסמר שערות הראש, כיון שע"י הכנה לתשובה יכול האדם להגיע למדרגה גבוהה יותר בענין יום הכפורים, דקיי"ל דעם תשובה מכפר גם על חמורות, ובלא תשובה גם על קלות אינו מכפר, א"כ כמה גדול החשבון בשעה שיכול לבוא ע"י הכנה טובה ליום הכפורים כחיילות של ב"ד, ולזכות לחיים נצחיים ולהיות אהוב למקום, וכל זדונותיו

יתהפכו לו לזכיות, וגם להציל עצמו קצת מבחינת העונש, אין לערוך הצלחה זו.

ואם חלילה לא יעשה הכנה ויבוא פתאום ליום הדין בלי רגש בלי תשובה, גם מבחינת קלות של חלקי התשובה, הרי יכול חלילה להיות מסוגי כבני אימרנא, כבהמה ממש שאין לה הרגש לעשות הכנה להצלחה, א"כ חל עליו ח"ו דין וחשבון שהיה יכול להיות כחיילות של בית דוד, ויכול להיות העונש על החשבון, כמו על הדין, היינו עונש על העדר הכנה לתשובה כמו על כל עונותיו, כיון שהחשבון הוא לפי כמות הדין.

וא"כ במקום שדין על כל עונותיו, והיה בידו לעשות הכנה לתשובה כדי שישוּב תשובה שלמה בשעת הדין, ולזכות להצלחה נצחית ולא עשה, א"כ נתעורר אז יום החשבון מצד מה שלא העיר את רוחו לשוב לה' מכל הקלות והחמורות שעשה כל הימים, נמצא שהעונש על החשבון, הוא כנגד כל עונותיו של כל ימי חייו וזה מבהיל מאד.

ונמצא שיש חילוק גדול בין דין על עבירה פרטית, לבין דין על העדר התשובה שהוא מחוייב ביה"כ, ובכלל זה ההכנה ליום הדין, כי אין תשובה בלא הכנה, והחילוק הוא בחשבון, אם הדין הוא על עבירה פרטית אז החשבון בא על מצוה פרטית, אבל אם הדין הוא על העדר התשובה, א"כ החשבון ג"כ על הצלחה הנצחית שהיה יכול להשיג ע"י התשובה, א"כ שקול העונש של החשבון כמו כל עונותיו, וזהו מבהיל מאד, ומובן לפי"ז החסד הגדול של הקב"ה אשר "כנשר יעיר קנו", שלא בא יום הדין פתאום אלא הכריז מקודם ע"י השופר, לעורר האדם על ההכנה הגדולה להצלחה שיכול להשיג ע"י התשובה.

תנו רבנן כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שנים פטור, מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שנים חייב, אמר רבי מנחם בר יוסי, וזה חומר במוחק מבכותב (שבת עה), ופי' מוהרש"ז זצ"ל, שרבי מנחם בר יוסי קמ"ל מעלת הכנה, כי המוחק אות גדולה ועושה בזה מקום לכתוב שנים, הרי עשה הכנה לכתוב שנים הלכך חייב, ומובן מזה שהכל תלוי בהכנת המחיקה.

והנה חלקי התשובה שנים המה, אחד מחיקת החטא, כמו שאנו מתפללים "מחוק ברחמין כל שטרי חובותינו", והחלק השני כתיבת הזכיות, כמ"ש "כתבנו בספר זכיות", והזכות היותר גדול הוא הקבלה על להבא לעמוד על גדרי התורה, ולכן הכל תלוי בכמות המחיקה, כי כל מה שהאדם מוחק מדמיונו חמדת הבלי הזמן, כן לעומת זה יכול לכתוב על לוח לבו קבלת דברי תורה בשלמות.

ולפי שאי אפשר לכתוב טרם שימחק, על כן נחוץ לזה שלושים יום קודם יום הדין, כדי שבכל יום ימחק מעט מהבלי הזמן שהיה שקוע בו כל השנה, וזהו החסד הגדול של הקב"ה אשר "כנשר יעיר קינו", כי המלאכה מרובה, מלאכת המחיקה את העבר, ומלאכת הכתיבה על העתיד. (חיי

המוסר ה"ג דף ע"א).

דברי י"ד הקטנה' במעלת הוידוי

כתב בספר "יד הקטנה" ("מנחת עני" ריש הלכות תשובה), וז"ל:

"ועוד יש ענין גדול בזה, אשר באמת אפילו ענין וידוי הפה לבד הוא רב וגדול למאוד. והוא, כי כבר ימצא איש אשר המים הזידונים עברו ראשו, וגברה התאוה עליו למאוד והשמן לבבו, ואי אפשר לו בשום ענין לשבור את לבבו הרע, להתחרט בלב שלם על פשעיו אשר פשע נגד ה'. כי כבר לבב אבן לו, ואין דרך להטותה בשום פנים. הרי דיברה התורה כנגד יצה"ר, כי א-ל רחום ה', אשר לרוב טובו וחסדו אין קץ ותכלה וסוף, ורוצה לבל ידח ממנו נדח, ולכן ציוה עליו במצות עשה להתודות על חטאתו אשר עשה. כלומר, הגם אשר אין לו שלטון וממשלה על חוזק לבבו להטותה באמת, עכ"פ עם כל זה, כאשר יעבור על נפשו רוח טהרה מה', תיכף יעשה את אשר ביכולתו לעשות, והוא לכופף את גופו ורוח אמרי פיו להתודות על חטאיו לפני ה'.

ובזה אשר יתחיל בשום ענין מה לכופף ולהתיש כח יצרו הרע, עכ"פ לתשובת הפה, וגם לקיים רצונו יתברך אשר ציונו על ככה, הרי אף אם אין לבבו שלם עמו, מכל מקום הרי כבר נקודת רצונו האמיתי היא לתשובה, אלא דאריה הוא דרביע עליה, אשר אי אפשר לו לשבור את לב האבן החזק, והרי הוא כמו אנוס מן חוזק כבד לבבו. אבל באמת אמיתת רצונו היא לתשובה. והרי זאת וידוי פה כבר היא תשובה בפה וברצון, ולכן אך הוידוי לבד לתשובה יחשב. וזו היא גודל חכמת אמרם 'אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו. למה הוא דומה לטובל ושרץ בידו'. ולכאורה דבריהם תמוהים מאוד, האיך שייך לומר לטובל, כיון שתוקף שרירות לבבו הרע עודנו מחזיק בטומאתו ואינו מתחרט על תאותו הרע שעשה, וכי וידוי כזה היא טבילה, אדרבה, היא חציפות ועזות. אבל באמת הדבר אינו כן, אלא כמו שבארנו, והוא בזה שהתעורר לבבו על נקודה קטנה, להתודות לפני ה', לאמר 'חטאתי עויתי פשעתי נגד רצונך', ואף שהיא בפה לבד, ותוקף לבבו הרע כל עמו כלל, לשום חרטה, מכל מקום, כבר יש כאן נקודת רצון בענין מה, וגם באמת נקודת רצונו האמיתי להיות מישראל ולעשות רצון ה', כי אם תוקף תאותו הוא דאנסי ליה, ולפיכך גם זאת נחשב לתשובה ממש, עכ"ל ה"ד הקטנה'. ויש דבריו חיזוק גדול לקטני הדעת שכמונו. (דברות צבי)

"אתם נצבים היום בלפני ה' אלהיכם וגו' מחטב עצידה עד שאב מימיה".

וקשה, מאי האי דקאמר קרא "מחוטב עצין עד שואב מימיה", ולכאורה הכי הוה ליה למימר: 'מן הכהן הגדול עד שואב מימיה', דהיינו מן האדם החשוב בישראל עד האדם הפשוט שבהם, דבזה כולל את כולם, מה שאין החוטב עצים והשואב מים שניהם שווים זה לזה במדרגת הנמוכה.

ונבוא אל המכוון, בהקדם מה שכתב הר"ן ז"ל בדרשותיו (סוף דרוש העשירי) בענין מצות תשובה, והלא כה דבריו: 'כל אחד ואחד יודע נגעי לבבו, וכל אחד ישוב מחטאו הידוע לו, ואם ישלים חק תשובתו הנה טוב מאד, אמנם אף אם לא יספיק להשלים תשובתו ולהוציאה מן הכח אל הפועל, רק שיחשוב לעשות תשובה, הרי הקל בזה מחטאתו ויקל בזה קצת בענינו; שאפילו מי שמשלים אל לבו לשוב בתשובה

מיקל עונשו, עכ"ד. ובהמשך דבריו שם, מאריך הר"ן להוכיח דבר זה מן התורה, שאפילו כשיתעורר האדם וירצה לשוב, גם כן נחשב הדבר בעיני השי"ת, עיי"ש.

והמביט ז"ל בספרו "בית אלוהים" (שער התשובה פ"ב), מביא דברי הר"ן ז"ל אלו, ולפי זה הוא מסיק: 'כי מצות התשובה שהיא החרטה ועזיבת החטא אינה כשאר המצוות שהעושה חלק מן המצוה אין לו חלק שכר המצוה, כגון מצות ציצית שהיא בד' כנפות, הרי העושה ציצית בג' כנפות לבד, אינו מקיים ג' חלקי המצוה, שהרי ד' ציציות מעכבין זה את זה, והרי הוא כאילו לא עשה שום דבר, אולם התשובה גם אם אינה שלימה עד שתהיה בחרטה לשעבר ועזיבת החטא לעתיד, עם כל זה החרטה לבד בלי עזיבת החטא מועיל קצת, וכן עזיבת החטא בלי חרטה וכו', ואפילו בהשבת האדם אל לבו לשוב, בלי קיום שום חלק מב' חלקי התשובה ההכרחיים, מיקל האדם מעונשו, עכ"ד. ונמצינו למדים שגבי מצות תשובה גם הרצון בלב גרידא נחשב כעשייה בפועל במקצת.

אמנם ואלה מוסיף על הראשונים, דברים נפלאים מאוד שכתב בספר "יד הקטנה" (הל' תשובה פ"א מנחת עני אות ד) [וידוע שמרן החפץ חיים זי"ע היה רגיל להתבטא 'דאס איז דער באלבסטער ספר ביי מיר' ומביאו פעמים הרבה בספריו משנ"ב וח"ח] בעוצם מעלת התשובה אף כשהוא ברצון הלב בלבד בלי שום מעשה, ובלבד שיתוודה בפיו על חטאיו, כדי שיגלה את פנימיות רצונו הטוב מהשפה ולחוץ. והא לך חלק לשונו בזה: 'הנה כבר ימצא איש, אשר המים הזידונים עברו ראשו וגברה התאוה עליו למאוד והשמן לבבו, עד שאי אפשר לו בשום ענין לשבור את לבבו הרע להתחרט בלב שלם על אשר פשע נגד ה', כי כבר לב אבן לו, ואין דרך להטותה בשום פנים, אך מכל מקום הרי דיברה תורה כנגד יצר הרע (עי' רש"י דברים כ, יא), כי אל רחום ה', אשר לרב טובו וחסדו אין קץ וסוף, ורוצה לבל ידח ממנו נדח (עפ"י שמואל ב, יד, יד), ולכן ציוה עליו במצות עשה להתוודות על חטאתו אשר עשה, כלומר, כי הגם שאין לו שלטון וממשלה על חוזה כובד לבבו להטותה באמת על כל פנים, עם כל זה כאשר יעבור על נפשו רוח טהרה מה', תיכף יעשה את אשר ביכלתו לעשות, והוא, לכופף את גופו ורוחו אמרי פיו להתוודות על חטאיו לפני ה', ובזה אשר התחיל בשום ענין מה לכופף ולהתיש כח יצרו הרע על כל פנים באמירת הפה וגם לקיים רצונו יתברך אשר ציונו על ככה, הרי אף אם אין לבבו שלם עמו, מכל מקום הרי כבר נקודת רצונו האמיתי היא לתשובה, אלא דאריה הוא דרביע עליה, אשר אי אפשר לו לשובר את לב האבן החזק, והרי הוא כמו אנוס מן חוזה כובד לבבו, אבל באמת אמיתת רצונו היא לתשובה. והרי זאת וידוי פה כבר היא תשובה בפה וברצון, ולכן אף הוידוי לבד לתשובה יחשב'.

ומביא היד הקטנה הוכחה לדבריו: 'וזה הוא ממש על דרך שכתב רבינו הגדול הרמב"ם סוף פרק ב' מהלכות גירושין (הלכה כ) על מה שאמרו חז"ל במסכת ערכין (כא, א) 'וכן גיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני', ולכאורה היא פליאה נשגבה, דהרי סוף כל סוף הוא גט באונס ולמה אין הגט בטל, אך טעמא דמילתא כתב הרמב"ם שם וז"ל: 'שאין

אומרים אנוס הוא, אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרע [כלומר, הרי אין זה אנוס לקיים רצון הבורא, כי באמת כיון שהוא רוצה להיות יהודי הרי נקודת אמיתת רצונו היא לקיים רצון הבורא, אלא אדרבא, שהוא אנוס מן דעתו הרעה ותוקף יצרו הגדול שלא לקיים], לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ואלא שיצרו הרע הוא שתקפו, אזי כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו, עד כאן לשון רבינו שם'.

ובא וראה עומק חכמת לשון הזהב של חז"ל שאמרו 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני', ולא אמרו סתם 'כופין אותו עד שיעשה הדבר' - כי 'כופין אותו עד שיעשה הדבר' היה יתכן לפרש שמחזיקים בידו ומכריחים ואונסים אותה לעשות מה שרוצים שתעשה, אבל אין כאן שום התחלת רצון מצד האדם אפילו לא בענין מה, מה שאין כן באמירה בפה לא יצויר כפייה גמורה, כי אי אפשר להכריח את האדם לדבר, אלא כיון שאומר רוצה אני הרי כבר יש כאן התחלת רצון מה מצדו, ואף על פי שלבבו בל עמו כלל, מכל מקום הרי אף נקודת רצונו האמיתי להיות מישראל, והרי תחילתו וסופו ברצון והרי זה נחשב לרצונו. בינה זאת. וממש על זה הדרך היא הענין שאמרנו בנוגע לוידוי הפה, כי כיון שמתוודה החוטא בפיו, הרי נתגלה נקודת רצונו האמיתי לעשות רצון השי"ת אלא שיצרו הוא דתקפיה ואניס ליה, וממילא כל חטאיו ופשעיו לשוגג נחשבים לו, וזו היא שאמרו חז"ל (יומא פו, ב) 'גדולה תשובה שזדונות נעשין לו כשגגות', ועל זה נאמר "קחו עִמָּכֶם דְּבָרִים [וְשׁוּבוּ אֶל ה']" (הושע יד, ג) ["אֲרָפָה מְשׁוּבְתֵיכֶם" (ירמיהו ג, כב)], והכונה אפילו דברים לבד. זאת היא אמיתת כל הענין אשר בארנו, עכ"ד. ועיין שם יתר דבריו הנפלאים בזה וינעם לך.

ומדאיתנין להכי יבואר לנו דבר פלא שאמרו חז"ל במשנה מסכת שקלים (פ"ו מ"א), כי כשראה יאשיהו המלך שהבית המקדש עומד להיחרב, הוא לקח הארון מבית קודש הקדשים וַגָּזַז בלשכת דיר העצים ושם היה מקומו קבוע, והנה הלשכה הזאת היתה מיועדת לכהנים בעלי מומים שהיו מתעסקים שם בעצים ומכינים אותם למערכה (כדאיתא במשנה מס' מדות פ"ב מ"ה). ולכאורה תמיהא מילתא, למה בחר לו י-ה לשכון בלשכת דיר העצים דווקא. אמנם לפי האמור לעיל שגבי תשובה, הרצון שבלב נחשב גם כן כעשייה, אזי יומתק הדבר מדבש לפי.

דהנה ידוע, כי עיקר כוונת בנין הבית המקדש, היתה כדי לכפר על עוונותינו על ידי הקרבנות, שהיו מקריבים שם, וכמו שאנו אומרים בהגדה של פסח 'ובנה לנו בית הבחירה לכפר על עוונותינו'. והנה איתא בספרים שעיקר תכלית הקרבן היתה שיתעורר החוטא לשוב בתשובה שלימה, על ידי שהיה רואה כל מה שעושים לקרבן, ששוחטים אותו ושורפים אותו וכו', כי על ידי זה היה מתעורר ונותן אל לבו

שבאמת היו צריכים לעשות כל זה לו עצמו, ועל ידי כך היה מתעורר לשוב בתשובה שלימה, וממילא מחמת ששב בתשובה שלימה התכפר לו עונו, עכ"ד.

ולפי זה יתכן לומר, כי אחר שהגיעה העת של הבית המקדש להיחרב, אזי השי"ת נתן בלב יאשיהו המלך לגנוז את הארון בלשכת דיר העצים, וזאת כדי להראות בזה לבני ישראל, שמעתה, אחרי שבית המקדש ייחרב, ולא יהיה שייך לעשות תשובה שלימה בפועל ממש, שהרי יחסר להם הקרבות שיתעוררו על ידם לתשובה שלימה – אזי מעתה הכל תלוי בלשכת דיר העצים, כלומר, בתוקף כח הרצון העז של האדם מישראל, כי אף על פי שאינו יכול לשוב בפועל בתשובה שלימה, מכל מקום אם לבו יבער כרשפי אש שיזכה לשוב בתשובה שלימה, אזי הרצון נחשב כעשייה. ועל זה היה מורה לשכת דיר העצים, כי העצים מיועדים להבעיר במדורת אש, וכמאמר הכתוב "פָּחַם לְגִחְלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ" (משלי כו, כא ורש"י שם), מה שאין כן "בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ" (שם, כ), ואם כן לשכת דיר העצים היה מורה על האש הבורעת בלב האדם מישראל לשוב בתשובה ולעזוב דרך רשע.

ומעתה יובן הטיב, דמשום הכי בחר לו י-ה בלשכת דיר העצים אוה למושב לו, היינו כדי להורות בזה שאנשים אלו המשתוקקים לשוב אליו מרוצים וחביבים בעיניו ית' כאילו עשו תשובה ונמחק עוונם לגמרי; וכמו שהיה שוכן מתחילה בבית קדשי הקדשים, כמו כן הוא בא עתה לשכון עם אנשים אלו. ומהאי טעמא גופא הכהנים בעלי מומים קבועים שהתרחקו מעל גבי המזבח לעולמים, מצאו לעצמם תנחומים בלשכת דיר העצים, כי באמצעות התעסקותם בעצים היו מראים השתוקקותם הגדולה שבוערת בלבם לעבוד עבודה לצורך גבוה.

דהלא ענין לנוכח ביטוי בשירי דוד עוזנו, דקאמר "הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם. וְהַמָּטִים עָקְלָקְלוֹתָם יוֹלִיכֵם ה' אֶת פְּעָלֵי הָאֵן", ופירש המלבי"ם ז"ל: 'לפעמים יש אנשים שלבבם ישר עם ה', אך אף על פי כי אינם יכולים להוציא טוב לבבם אל הפועל מחמת אונס או חולשה וכדומה, וממילא לפעמים ידמו לנו מעשיהם כמעשי רשע, ועל זה אומר כאן הכתוב שאף על פי כן ה' יראה ללבב; שאם הם טובים בעצמותם והיושר נמצא בלבם, הגם שבמעשיהם נדמה לנו שהו בלתי טוב וישר, זה לא יסלק טוב ה' מעליו, ולא לבד שה' יתמיד להטיב עמהם, אלא אף גם זאת שהמטים עקלקלותם, היינו שמי שרוצים לדרוך אנשים אלו לכף חובה מחמת העקלקלות שבמעשיהם הנראה למראה עינים והם רוצים להטותו לכף חוב, אזי יולכים ה' את פועלי האון, היינו שאלו ייענשו כאילו הם עצמם פועלי און, ע"כ.

ומן הבא"ר ההוא, נבא לבא גם הך מקרא דפרשת: "אֲתֵם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו' מִחֻטְבַּת עֲצִיף עַד שֹׁאֵב מִיָּמִין". דהנה ידוע מה שכתבו הקדמונים ז"ל (הרמ"ז לזוה"ק ח"ב לב ע"ב, ועי' פענת רזא סוף פרשת) כי כל מקום שנאמר תיבת "היום" סתם הכוונה ליום של ראש השנה, עכ"ד. ולפי זה מה מאוד יובן הא דמסיק הכתוב ואומר "מחוטב עציף עד שואב מימין". והיינו ד"חוטב עציף" מרמז לאנשים אלו שהם בבחינת לשכת דיר העצים, והיינו שאין בכוחם לשוב

בתשובה בפועל, אבל לבם בוער לכך בהשתוקקות עזה כלהבת אש. ומאידך גיסא שואב מימין מרמז לאנשים הזוכים לשוב בפועל ממש. ועל דרך דכתיב (שמואל א, ז, ו): "וַיִּקְבְּצוּ הַמִּצְפָּתָה וַיִּשָּׂאֲבוּ מִים וַיִּשְׁפְּכוּ לִפְנֵי ה' וַיִּצְוּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמְרוּ שָׁם חָטָאנוּ לַה'", ומתרגם יונתן ושפיכו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה' – וקחזינן מהך מקרא קודש ששאיבת מים מורה על שהאדם שב בתשובה.

ואומר הכתוב: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם וגו' מחוטב עציף עד שואב מימין". היינו שבבא היום הדין של ראש השנה, עומדים כולם לפני ה' אלהיכם, כלומר, שכולם מרוצים בעיניו וראויים להתייצב ולעמוד לפניו – הן אלו ששבו בתשובה בפועל המרומזים, כאמור, ב"שואב מימין", והן אלו שלא שבו בתשובה, המרומזים, כאמור, ב"חוטב עציף", וכמו שנתבאר לעיל שגבי תשובה גם הרצון שבלב יש לו ערך נפלא. וממילא את כולם יכתוב השי"ת ויחתום בספרם של צדיקים לאלתר לחיים טובים, וכמאמר הכתוב המובא לעיל "הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם". (באר נבונים – הרב נחמן שטיינמץ)

שופר שציפהו זהב פסול

'שופר שציפה פיו בזהב פסול' (ר"ה כז, ב; או"ח סי' תקפ"ו סעיף ט"ז). כי עיקר התשובה היא עסק התורה ללמוד וללמד, ולא עשיית הצדקה [כמו שפרשתי ברייתא דר' יוסי בן קיסמא, עי' חת"ס עה"ת ח"ג עמו' קל"ו], שאם היה אפשר לו לעשות לעסוק בתורה ואינו עוסק, לא מהני לו כל צדקות שבעולם. ועל דרך זה אמרנו "ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול", פירוש שבמקום התורה בפיו רוצה לצפות זהב במתנות לאביונים, זהו פסול. (חתם סופר עה"ת דברים דף ק"ס ע"א)

לשמוע קול שופר

ידועים דברי הרמב"ם דהשופר הוא רמז עורו ישנים משנתכם. ובדברי הריטב"א בר"ה (לד, א ד"ה כתב הרי"ף) מצינו חידוש גדול, דהריטב"א הוציא מזה הלכה מסוימת. דידועה הקושיא למה תיקנו שברכת השופר היא "לשמוע קול שופר" ולא "לתקוע". ומבארים, דבשופר עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, דתקע ולא שמע לא יצא. אמנם זה גופא צ"ב מהיכי תיתי לומר דבשופר עיקר מצוה היא השמיעה ולא התקיעה. ומבאר הריטב"א בתוך דבריו ז"ל: '... דהכא שמיעת השופר היא עיקר מצוה, וכוונת התורה כדי שיעור אדם לחזור בתשובה, וגם שיכוין למדת הדין ביום הזה'... עכ"ל הריטב"א, ומבואר שאין זה סתם דברי דרוש אלא שזה קובע את גדר המצוה דשופר וכן את נוסח הברכה.

כונה בעת התפילה לייחד הכל על פדות נפשינו מרן החתם סופר זי"ע מזהיר על כך פעמים רבות – לייחד תפלינו וכוונת מחשבותינו בימים הקדושים האלו רק על גאולתנו ופדות נפשינו, ולזכות להדבק באור החיים, ולא תהיה עיקר מחשבותינו על פרנסת הגוף ולחמול על עוללינו וטפנו, וכתב כי זהו הטעם שנפסק בשו"ע (או"ח סימן צח) שאין

להביא טף לבית הכנסת כדי שלא יבלבלו את הציבור, כי "בעמדם לפנינו יכמרו רחמנו עליהם, ונשית לבנו להתפלל עליהם בייחוד ויתבלבל המחשבה מהכוונה הנרצית" (דרשות חתם סופר ח"ג דף ב' טור ב').

לא לבקש על פרנסה

בימים הקדושים והנוראים האלה בבוא כל איש לשפוף שיחו לפני בורא ית"ש, אין ראוי לבקש פרנסה וכלכלה, כי אנו רואים שעושה בחסדו עמנו מה שלא ישוער, אך ככה ראוי לאמר, אתה חסת עלינו על צרת גופינו, חוס נא על נפשינו ותן לנו לב טהור לעבדך באהבה ויראה, והסר רוע שאור מלבנו' (דרשות חתם סופר דף שני"ח טור ב').

כי בושה גדולה היא לנו בהתפללנו אל ה' עבור צרכי גופינו, בראותנו ניסיו ונפלאותיו עמנו, וכמה צרות ותלאות עברו ראשינו, וה' ברחמיו וחסדיו הושיע לנו מצרותינו, ובימי רעבון השביענו, וצרכי העולם הכל הבל במאזנים לעלות, פעם זה עולה וזה יורד, ופעם בהיפוך, והמה מהבל יחד, וכו', ואיך לא נחוש על אהבתינו את ה' ואהבתו לנו שלא תפרד חייו ותהיה אהבתינו ניצחית ואיך לא נחוש על גלות השכינה וכבוד התורה בעו"ה אשר בזה נתיחדנו משארי אומות' (לשון רבינו החתם סופר בדרשות דף שני"ד טור ג').

להתפלל שיחדש כליותינו לשוב אליו

יהמבקשים 'הב לן חיי ומזוני ובני' בימים אלו לשוא עמלו אלו... כי לא הוכנו הימים הללו לכך. ולא יבינו אל פעולות ה' כי העיקר להתפלל שיחדש כליותינו לשוב בתשובה שלימה לפניו ית', להכתב עם הצדיקים ולסבול דינו ברחמיו המרובים" (דרשות ח"ג דף טו ט"ב, בד"ה ואל תתמה וכו'). וע"ע שם דף מ"ב ע"א דברים חריפים על ע"ה המבקשים הב הב לכבוד עצמם. דגריעי מכלבים המבקשים הב הב לכבוד השי"ת).

51 זה לא 52!

רב אחד נכנס אצל תלמידיו, אמר להם: "51 זה לא 52! 51 זה לא 52!" וכך חזר כמה פעמים בהתלהבות גדלה והולכת. שאלו התלמידים בפליאה: ילמדנו רבנו למה כוונתו? אמר להם: כאשר נמלט לוט מן העיר סדום המתהפכת ונחרבת, מיהר לברוח לעיר "מצער", ואמר למלאכים שהצילו אותו: "הנה נא העיר קרבה לנוס שמה, והיא מצער..." (בראשית י"ט, כ), העיר מצער היתה אף היא מלאה חטאים, כמו העיר סדום, אלא שהיא לא נחרבה כמו סדום. מדוע? משום שהעיר סדום היתה עיר ותיקה יותר מן העיר מצער, ולכן סאת [מכסת] העוונות שלה כבר התמלאה, אך מצער שהיתה עיר צעירה יותר, למרות חטאיה הרבים - עדיין לא התמלאה סאתה, ולכן לא נחרבה. ובכמה שנים היתה סדום ותיקה יותר ממצער? - בשנה אחת בלבד! בעת הפיכת סדום - היתה העיר סדום בת 52 שנה, ואילו מצער בת 51 שנה. ועל הפרש זה של שנה אחת של חטא - זו נהפכה וזו לא נהפכה! (שבת י"ב).

אהה... 51 זה לא 52! אדם יכול לחשוב לעצמו: הנה לפני עשר שנים נחתמתי לחיים למרות שלא השתנתי, לפני חמש שנים גם נחתמתי לחיים, וכן לפני שנתיים, ולפני שנה... גם השנה אין אני צריך לפשפש במעשי כדי להיחתם לחיים, אמשך במעשי כרגיל. לא ולא! שהרי 51 זה לא 52!

(ראש השנה ויום הכיפורים בהלכה ובאגדה - הרב דוד שלום נקי שלי"ט)